

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยถือได้ว่ามีความเชี่ยวชาญด้านผลิตสินค้าทางการเกษตร ทั้งพืช ปศุสัตว์ และการประมงที่ใหญ่ที่สุดในโลก จากการศึกษา พบว่าประเทศไทยมีผู้ประกอบการซึ่งเป็นผู้ผลิตและส่งออกอาหารรายใหญ่มาเป็นเวลานาน (ยุทธศักดิ์ สุภสร, 2553) รวมทั้งรัฐบาลไทยให้ความสำคัญกับการส่งออกอาหารจากประเทศไทยไปยังต่างประเทศดังคำกล่าวที่ว่า คริวไทยสู่ครัวโลก ตามสถิติการส่งออกอาหารโลก ของ World Trade Organization (WTO) ในปี 2549 พบว่า ประเทศไทยมีอัตราการส่วนของยอดการส่งออกอาหารเป็นอันดับ 5 ของโลก ซึ่งมีทั้งในรูปของวัตถุดิบและอาหารทะเลแปรรูป อาหารทะเลแช่แข็งซึ่งอยู่ในสัดส่วนร้อยละ 50 ของยอดการส่งออกทั้งหมดของประเทศ

จากการวิเคราะห์ของอัตราส่วนส่งผลให้เห็นว่าอุตสาหกรรมอาหารทะเลมีความสำคัญต่อภาวะเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก ซึ่งยอดส่งออกผลิตภัณฑ์ประมงจากประเทศสูงเป็นอันดับ 3 ของโลก เป็นรองเพียงประเทศจีน และนอร์เวย์ ไทยครองแชมป์ในอาเซียน โดยมียอดส่งออกสูงถึง 7.1 พันล้านเหรียญสหรัฐหรือกว่า 200,000 ล้านบาทหรือประมาณ 1.5% ของ GDP เนื่องจากระบบการควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการผลิตสินค้าประมงของไทยได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของประเทศคู่ค้าทั่วโลก ขณะที่เวียดนามส่งออกเป็นอันดับ 4 ของโลก และอินโดนีเซียที่จับปลาได้เป็นอันดับ 2 ของโลกกลับมียอดส่งออกเป็นอันดับที่ 13 เพียง 7,680 ล้านบาท และมีเพียง 3 ประเทศในอาเซียนที่ติด 20 อันดับแรกในการส่งออกปัจจุบันสินค้าประมงของไทยสามารถทำรายได้เข้าประเทศปีละกว่า 200,000 ล้านบาท (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2555)

อย่างไรก็ดี แหล่งของการผลิตอาหารทะเลที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทยอยู่บริเวณกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง คือ จังหวัดสมุทรสงครามและสมุทรสาคร จากเก็บข้อมูลพบว่า จังหวัดสมุทรสงครามและสมุทรสาคร เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ที่ติดชายทะเลอ่าวไทย โดยเฉพาะอำเภอเมืองสมุทรสงครามและอำเภอเมืองสมุทรสาคร เป็นจังหวัดที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยอาหารทะเล จึงมีการแปรรูปอาหารทะเลเป็นจำนวนมาก และยังมี การนำพืชสมุนไพรที่เป็นพืชพื้นบ้านคู่ครัวไทยมาผสม ประดัดแต่งเพิ่มรสชาติ และคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์อีกด้วย เช่น ผลิตภัณฑ์หนึ่งปลากรอบ เต้าหู้ปลา ต้มโคล้งปลากรอบ ปลาป่น กุ้งอบกรอบ ปลาเกะตักอบสมุนไพร ลูกชิ้นปลา ลูกชิ้นกุ้ง ลูกชิ้นปลาหมึก และได้นำเครื่องจักร และเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารทะเลแปรรูป จนเป็นอาหารที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสมุทรสงครามและจังหวัดสมุทรสาคร ที่ส่งขายยังจังหวัดต่างๆ และส่งออกต่างประเทศ

จากที่ได้กล่าวมานั้น จังหวัดนี้มีความต้องการด้านแรงงานเป็นจำนวนมาก เพื่อสนับสนุนให้การดำเนินการทางธุรกิจประสบผลสำเร็จ ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า แรงงานข้ามชาติเป็นกำลังสำคัญในตลาดแรงงาน ระดับล่าง โดยเฉพาะ แรงงานชาวพม่า แรงงานกัมพูชา และลาว เป็นต้น ในปี 2555 มีจำนวนแรงงานข้ามชาติ ที่ได้รับอนุญาตทำงานที่ราชอาณาจักรไทย ทั้งหมด 1,972,504 ซึ่งมีทั้งเข้าเมืองถูกกฎหมาย และเข้าเมืองผิดกฎหมาย และยังไม่มีการแจ้งเข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยอีกจำนวนมาก (ฝ่ายทะเบียนและข้อมูลสารสนเทศ สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กระทรวงแรงงาน, 2555) ซึ่งแรงงานที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมมีอยู่ประมาณ 8.099 ล้านคน หรือประมาณ 20% ของแรงงานที่อยู่ในระบบทั้งหมด โดยในช่วงปีที่ผ่านมา

ภาคอุตสาหกรรมประสบปัญหาแรงงานหายไปจากระบบประมาณ 700,000-800,000 คน ทำให้แรงงานภาคอุตสาหกรรมตึงตัวมาก และจากการที่รัฐบาลได้มีนโยบายผ่อนผันให้แรงงานต่างด้าวที่ลักลอบเข้ามาทำงานผิดกฎหมายในประเทศไทย ตามมติคณะรัฐมนตรี เป็นแรงงานที่ได้รับอนุญาตให้มาทำงานเป็นการชั่วคราว 3 สัญชาติ คือ พม่า ลาว กัมพูชา เพื่อทดแทนการขาดแคลนแรงงานในจังหวัดสมุทรสงครามเข้าทำงานในกิจการที่ขาดแคลนแรงงาน เช่น กิจการเพาะปลูก ประมง และกิจการต่อเนื่องจากประมง (รายงานสถานการณ์แรงงานจังหวัดสมุทรสงครามไตรมาสที่ 1/2557 (ม.ค.-มี.ค.57), หน้า 14)

อนึ่ง เมื่อเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หรือ AEC มีการคาดการณ์ว่าจะยิ่งเกิดปัญหาแรงงานขาดแคลนในทุกระดับชั้นโดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหารทะเลที่ต้องใช้แรงงานข้ามชาติอย่างแรงงานพม่า และที่สำคัญประเทศพม่ามีการประกาศเปิดประเทศเต็มที่เพื่อให้ชาวโลกได้รับรู้และเชิญชวนให้นักธุรกิจต่างๆ มาลงทุนเพื่อทำการค้าในประเทศตนได้อย่างเสรี ประเทศไทยอาจต้องพบปัญหาแรงงานขาดอย่างหนักเนื่องจากแรงงานพม่า 3 ใน 4 ต้องกลับไปทำงานในประเทศของตน ผู้ประกอบการไทยต้องเร่งปรับตัว ไม่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นในอนาคต การปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์จะเป็นทางออกที่กำลังจะเกิดขึ้นต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการศึกษาเรื่อง แนวทางการเตรียมความพร้อมของอุตสาหกรรมอาหารทะเลที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติกลับสู่ประเทศ เพื่อศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมและวิเคราะห์ผลกระทบด้านการจัดห่วงโซ่อุปทานและด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของอุตสาหกรรมอาหารทะเลของไทยสู่การสร้างความพร้อมด้านการแข่งขันในอุตสาหกรรมอาหารทะเลหากแรงงานข้ามชาติกลับสู่ประเทศ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาแนวโน้มที่เป็นแนวทางสู่การสร้างความพร้อมของอุตสาหกรรมอาหารทะเลที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติกลับสู่ประเทศกรณีศึกษา: จังหวัดสมุทรสงครามและสมุทรสาคร
2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการจัดการโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของอุตสาหกรรมอาหารทะเลสู่การกำหนดรูปแบบการแข่งขันระหว่างประเทศ
3. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการจัดการโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทานและด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของอุตสาหกรรมอาหารทะเลที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติกลับสู่ประเทศส่งผลต่อการพัฒนาของอุตสาหกรรมอาหารทะเล
4. เพื่อเสนอแนะนโยบายจากผลการศึกษาไปสนับสนุนการวางแผนการสร้างความพร้อมของการจัดการโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของอุตสาหกรรมอาหารทะเล

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ใช้การทบทวนวรรณกรรม แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการจ้างงานต่างด้าวกับการตัดสินใจเลือกใช้แรงงานต่างด้าวของผู้ประกอบการ (อทิทยา สุวรรณโณ.2556 : 512) และปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้ประกอบการในจังหวัดชลบุรีกระทำผิดกฎหมาย

เกี่ยวกับแรงงานต่างด้าว (ผกาวรรณ พูลสวัสดิ์. 2552 : ข) เพื่อหาแนวทางการเตรียมความพร้อมของอุตสาหกรรมอาหารทะเลที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติกลับสู่ประเทศ

ขอบเขตด้านเวลา ตั้งแต่วันที่ 21 เมษายน 2557- เมษายน 2558

ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษากลุ่มตัวอย่างในเขตจังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดสมุทรสงครามที่มีการจ้างงานแรงงานต่างด้าวในอุตสาหกรรมอาหารทะเล

ขอบเขตทางด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ประกอบการที่จดทะเบียนกับกรมโรงงานเพื่อประกอบกิจการในอุตสาหกรรมอาหารทะเล จำนวน 25 แห่ง ซึ่งเป็นผู้บริหารแต่ละ 1 คน โดยใช้สถานประกอบการทั้งหมดในจังหวัดสมุทรสงคราม (กรมโรงงาน, 2557) และการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นใช้วิธี Focus Group ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านอุตสาหกรรมอาหารทะเลที่มีศักยภาพด้านการจัดการโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทานรวมทั้ง ผู้เชี่ยวชาญด้านอุตสาหกรรมอาหารทะเลที่มีศักยภาพด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ จำนวน 8 คน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2551)

ส่วนจังหวัดสมุทรสาคร ได้แก่ ผู้ประกอบการที่จดทะเบียนกับกรมโรงงานเพื่อประกอบกิจการในอุตสาหกรรมอาหารทะเล จำนวน 290 สถานประกอบการในจังหวัดสมุทรสาคร โดยใช้ตารางสุ่มตัวอย่างความน่าจะเป็นของ Krejcie and Morgan จำแนกตามระดับค่าความคลาดเคลื่อนได้ 5% จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 165 สถานประกอบการ (ที่มา: กรมโรงงาน พ.ศ. 2557)

สำหรับในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นใช้วิธี Focus Group โดยการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญด้านอุตสาหกรรมอาหารทะเลที่มีศักยภาพด้านการจัดการโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทานรวมทั้ง ผู้เชี่ยวชาญด้านอุตสาหกรรมอาหารทะเลที่มีศักยภาพด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ จำนวน 8 คน ที่มา: กรมการพัฒนาชุมชน, 2551.(ออนไลน์)<https://www.gotoknow.org/posts/450366>

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย

- ศักยภาพด้านการจัดการโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของอุตสาหกรรมอาหารทะเล
- ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ภาคกลาง

ตอนล่าง (จังหวัดสมุทรสงครามและจังหวัดสมุทรสาคร)

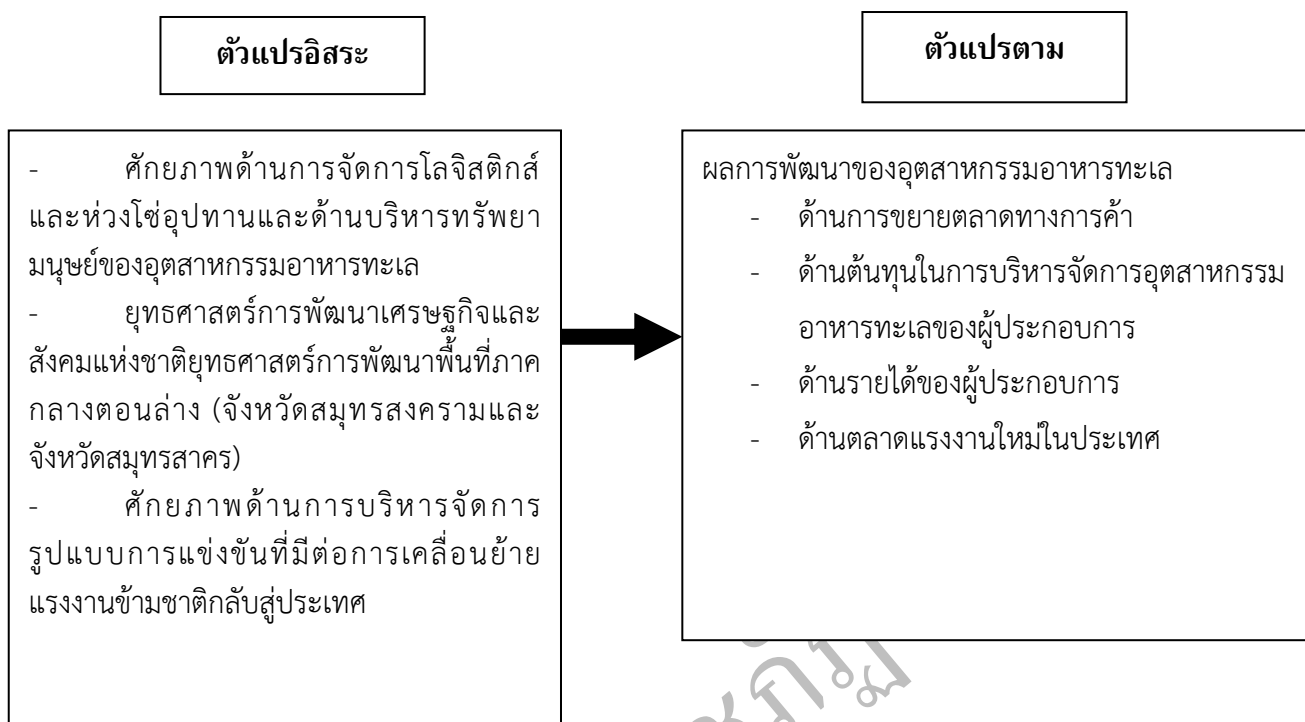
- ศักยภาพด้านการบริหารจัดการรูปแบบการแข่งขันที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานข้าม

ชาติกลับสู่ประเทศ

ตัวแปรตาม ผลการพัฒนาของอุตสาหกรรมอาหารทะเลประกอบด้วย

- ด้านการขยายตลาดทางการค้า
- ด้านต้นทุนในการบริหารจัดการอุตสาหกรรมอาหารทะเล
- ด้านรายได้ของผู้ประกอบการ
- ด้านตลาดแรงงานใหม่ในประเทศ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 1 แสดงกรอบแนวคิด

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การจัดการโลจิสติกส์ หมายถึง ขบวนการทำงานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การดำเนินการ และการควบคุมการทำงานขององค์กร ให้เกิดการเคลื่อนย้าย การจัดเก็บ การรวบรวมและการกระจายวัตถุดิบขึ้นส่วนประกอบ หรืออาจรวมถึงการบริการที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด โดยคำนึงถึงความต้องการ และความพึงพอใจของลูกค้าเป็นสำคัญ (พงษ์ชัย อธิคมรัตน์กุล, 2553)
2. ศักยภาพของการจัดการห่วงโซ่อุปทาน หมายถึง ความสามารถด้านการวางแผน ด้านการจัดซื้อ ด้านการผลิต ด้านการเคลื่อนย้ายสินค้า ด้านการขายและการบริการ
3. อุตสาหกรรมอาหารทะเล หมายถึง สถานประกอบการที่จดทะเบียนเพื่อประกอบกิจการผลิตจำหน่าย แปรรูป อาหารทะเล
4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง (จังหวัดสมุทรสาคร) หมายถึง ด้านการบริหารจัดการ (Management) ด้านการสร้างองค์ความรู้ (Knowledge) ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ด้านการพัฒนาบุคลากร (Human Development) ด้านการพัฒนาการตลาด (Market Development) ที่ส่งผลต่อการพัฒนาฐานเศรษฐกิจหลักของประเทศให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องรวมทั้งพัฒนาศักยภาพคนสังคมและชุมชนให้มีคุณภาพ ด้านอนุรักษ์ฟื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุลต่อระบบนิเวศ เสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาเมืองและพื้นที่ชายแดนตามแนวเส้นทาง เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งแนวเหนือ-ใต้ และตะวันออก-ตะวันตก บริหารจัดการพัฒนาพื้นที่เมืองและชนบทอย่างมีส่วนร่วมและเกื้อกูลกัน

5. ศักยภาพของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การวางแผนด้านกำลังคน การสรรหา และการคัดเลือก การฝึกอบรม การโยกย้าย/การเลื่อนตำแหน่ง การควบคุมต้นทุนด้านแรงงาน การรักษาพนักงานที่มีความสามารถให้คงอยู่

6. ผู้บริหารในอุตสาหกรรมการประมง หมายถึง ผู้ดำเนินการในการกำหนดนโยบาย รูปแบบการบริหารทางด้านทรัพยากรมนุษย์และกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาในองค์กรทั้งในระดับต้น ระดับกลางและระดับสูง

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทราบแนวทางสู่การสร้างความพร้อมของอุตสาหกรรมอาหารทะเลที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติกลับสู่ประเทศ
2. ทราบศักยภาพการจัดการโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทานและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของอุตสาหกรรมอาหารทะเลสู่การกำหนดรูปแบบการแข่งขันระหว่างประเทศ
3. เป็นแนวทางศักยภาพการจัดการโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทานและด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของอุตสาหกรรมอาหารทะเลส่งผลต่อการพัฒนาของอุตสาหกรรมอาหารทะเลของผู้ประกอบการ
4. ข้อมูลการศึกษาไปสนับสนุนการวางแผนการสร้างความพร้อมของด้านการจัดการห่วงโซ่อุปทานและด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของอุตสาหกรรมอาหารทะเลให้กับหน่วยงานของรัฐและเอกชนรวมทั้งสถาบันการศึกษาที่สนใจ